

УДК 368.021:336.2

ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

*О. В. Марценюк-Розарьонова, асистент,
А. С. Кравчук, студ.*

Вінницький національний аграрний університет

It's offered to improve the effective methodology of insurers taxation based on gross insurance incomes due to decrease of basic rates and simultaneous introduction of the differentiated profit taxation.

Предложено усовершенствование действующей методологии налогообложения страховиков по валовым взносам путем уменьшения ставок налога с одновременным введением дифференцированного налогообложения прибыли.

Вступ. На даному етапі розвитку економіки України питання щодо оподаткування страхової діяльності є доволі актуальним. Проведення економічної реформи і структурної перебудови економіки обумовлює необхідність подальшого розвитку національного страхового ринку як складової частини фінансового ринку України, що сприяє створенню підґрунтя для стійкого економічного зростання і забезпечує відшкодування збитків у разі стихійного лиха, аварій, катастроф та інших непередбачених подій, що негативно впливають на добробут населення, діяльність суб'єктів господарювання і держави.

Постановка проблеми. Існуючі на сьогодні широкі можливості для виведення за межі вітчизняної податкової системи масштабних коштів з використанням схем за участю страхових компаній спричинили, останнім часом, активну дискусію навколо проблеми оподаткування страхових послуг. В цій статті представлено аналіз проблем діючої системи оподаткування страхового ринку, а також можливих шляхів їх подолання.

Проблему оподаткування у сфері страхування ще недостатньо розроблено науковцями. Частково цю або подібну тему досліджували у своїх працях А. Василенко, О. Кисельова, В. Приходько, Т. Ротова, К. Шелехов, зарубіжні вчені В. Шахов, А. Гвозденко та інші. Сьогодні готуються проекти пов'язані з оподаткуванням страхової діяльності, проте, бракує принципово нових ідей, науково-практичного оцінювання, натомість наявна значна кількість і частота внесення змін і доповнень правових актів.

Результати. Стан страхового ринку України за останні роки характеризується динамічним розвитком діяльності страхових компаній, що супроводжується зростанням кількості страхових компаній, розширенням напрямків страхової діяльності, збільшенням обсягів страхових операцій.

Таблиця 1

**Динаміка кількості страховиків на страховому ринку України
у 2008-2009 рр.**

Кількість страхових компаній	На кінець року	
	2008	2009
Загальна кількість	469	469
в т.ч. СК "non-Life"	396	396
в т.ч. СК "Life"	73	73
Виключено з Держреєстру протягом періоду	22	20
в т.ч. СК "non-Life"	22	15
в т.ч. СК "Life"	0	5
Включено до Держреєстру протягом періоду	45	20
в т.ч. СК "non-Life"	37	15
в т.ч. СК "Life"	8	5

СК "non-Life" – страхові компанії, що здійснюють страхування видів, інших ніж страхування життя,

СК "Life" – страхові компанії, що здійснюють страхування життя [4].

Згідно з чинним Законом України "Про оподаткування прибутку підприємств" №334/94-ВР від 28.12.1994р., страхова діяльність в Україні оподатковується в особливому порядку, визначеному п.7.2. ст. 7 цього Закону. Цей порядок полягає зокрема в тому, що страхові організації для цілей оподаткування страхової діяльності визначають оподатковуваний дохід, під яким розуміється сума валових внесків, який оподатковується за ставкою 3 відсотка, а при отриманні доходу внаслідок виконання договорів з довгострокового страхування життя та пенсійного страхування у межах недержавного пенсійного забезпечення – за ставкою 0 відсотків [2].

З метою оподаткування доходу від страхової діяльності страхова компанія, яка здійснює страхування, інше, ніж страхування життя, розраховує суму валових внесків. Розрахунок здійснюється за формулою 1 :

$$Q_i = \sum_{t=1}^i W_t - \sum_{t=1}^i S_t, \quad (1)$$

де Q_t – сума валових внесків за t -звітний період;

W_t – сума отриманих (нарахованих) страхових платежів (внесків, премій) протягом t – звітного періоду;

S – сума сплачених (нарахованих) страхових платежів (внесків, премій) за договорами перестраховування з українськими страховиками за t -звітний період [3].

Такий особливий податок був запроваджений з метою замінити звичайний розрахований на основі валових доходів та валових видатків – податок на корпоративний прибуток. Основна причина використання специфічного податкового режиму для страхової діяльності полягає в тому, що коректне визначення валових доходів та видатків страхових компаній пов'язане із низкою значних технічних ускладнень.

Далі наведені показники обсягу надходжень страхових премій, за якими здійснюється розрахунок валових страхових внесків.

Загальна (валова) сума страхових премій, отриманих страховиками при страхуванні та перестраховуванні ризиків від страхувальників та перестраховальників за 2009 рік, становила 20 442,1 млн. грн., з них:

- 5 949,0 млн. грн. (29%) – премії, що надійшли від фізичних осіб;
- 8 646,5 млн. грн. (42%) – премії, що надійшли від юридичних осіб;
- решта 5 846,5 млн. грн. (29%) – премії, що надійшли від перестраховальників [5].

За 12 місяців 2009 року сума отриманих страховиками премій з видів страхування, інших, ніж страхування життя становила 19 614,7 млн. грн. (або 96% від загальної суми страхових премій), а зі страхування життя – 827,3 млн. грн. (або 4% від загальної суми страхових премій). Сума чистих страхових премій (валові премії за мінусом коштів з внутрішнього перестраховування) становила 12 658,0 млн. грн., що складає 62% від валових страхових премій.

Обсяги надходжень валових та чистих страхових премій за 12 місяців 2009 року суттєво зменшились у порівнянні з аналогічним періодом 2008 року.

Таке зменшення доходів страховиків відзначиться на частці податку, яким страхові компанії поповнюють державний бюджет. Враховуючи різницю в ставках оподаткування податком на прибуток між страховиками (3 %) та іншими підприємствами (25 %), виникає реальний стимул для перетікання капіталу з секторів економіки з більш високим податковим навантаженням в сектор, де таке навантаження є нижчим.

Таким чином, у діючому законодавстві можна виділити два найпроблемніші елементи, що відкривають безпосередні можливості для податкового планування і відтак потребують вирішення. По-перше, це норма, яка дозволяє страховим компаніям списувати обсяги перестрахових виплат (а отже, виводити фінансові ресурси за межі податкової системи України), а по-друге – власне рівень ставки податку і база, до якої вона застосовується. Проблема оподаткування страховиків полягає ще й в тому, що, з одного боку, необхідно забезпечити наповнюваність Державного бюджету, але, з іншого боку, потрібно вберегти страховий ринок від того, щоб такий фіскальний механізм не став "гальмом на шляху розвитку ринку". Тому, підхід до питання повинен бути збалансованим. Чи можливо вирішити і цю проблему внесенням певних коректив до сьогоденного варіанту податку на валовий обсяг премій, скажімо певними змінами у рівні ставки цього податку? Таке безпосереднє вирішення, на жаль, не є можливим. Використання виключно податку з премій у будь-якому випадку означає офіційне створення умов для псевдо-страхування, а отже для виведення прибутків із секторів з вищим (стандартним) податковим навантаженням і зменшення бюджетних платежів. Логічною базою для визначення ставки альтернативного податку (у випадку коли податок з премій вводиться на заміну прибуткового податку) є оціночна рентабельність галузі або окремих видів страхування. Очевидно, що псевдо-страхування завжди буде рентабельнішим, аніж реальне страхування. Рентабельність компанії, яка займається виключно псевдо-страхуванням, фактично становитиме 100% (оскільки такі компанії практично не проводять виплат та мають надзвичайно низькі видатки на ведення справи). Таким чином, справедлива альтернативна ставка для реального страхування, тобто така, яка приблизно відповідає ставці прибуткового податку за даного рівня рентабельності реального страхування, завжди буде вигідною для псевдо-страхування. Крім того, використання будь-якої форми податку з премій як єдиного податку з страхової діяльності призводитиме до серйозних і практично неподоланих наслідків.

Яким може бути реальне вирішення сьогоденних проблем? Ідеальний спосіб оподаткування страхового бізнесу полягає у стягненні податку безпосередньо з корпоративного прибутку страхової компанії. Така система ставила би страховий бізнес у рівні умови з іншими підприємницькими структурами і не створювала б економічних стимулів до податкового планування. Пряме оподаткування страхових прибутків покликане максимально точно зіставити валові доходи та витрати компанії з метою коректного підрахунку чистого прибутку. Попри те, що пряме оподаткування таких прибутків потребує надзвичайно кропіткої роботи з розробки адекватних податкових норм, воно все ж таки є можливим і його застосовують у багатьох країнах. Більше того, у більшості розвинених податкових систем поширеною є практика паралельного застосування податку на прибуток страхових компаній із певною формою альтернативного податку на страхову діяльність (крім валового обсягу премій, альтернативною базою оподаткування можуть бути активи, капітал, обсяг страхових резервів або страхових трансакцій).

Відповідно до етапів реформування податкової системи, закріплених у Концепції реформування податкової системи на період до 2015 року від 19.02.2007 р. схваленої Урядом України, на першому етапі передбачається ухвалення Податкового кодексу України.

Проект Податкового кодексу, передбачає заміну оподаткування валових доходів від страхової діяльності на оподаткування прибутку від страхової діяльності за ставкою 25% [1].

Для того щоб уникнути втрат бюджету при переводі страховиків на загальну систему оподаткування податком на прибуток у проекті Податкового кодексу передбачене застосування на два податкових роки змішаної системи оподаткування (тобто збереження нинішньої бази оподаткування страхової діяльності податком із премій разом з оподаткуванням прибутку від страхової й фінансової діяльності). В Україні до кінця 2010 р. буде діяти комбінована система оподаткування страховиків.

Введення подвійного оподаткування негативно відіб'ється на діяльності страхового ринку. Такі норми згубні для страховиків. Якщо компанії змусять платити високі податки, вони не зможуть гарантувати покриття страхових резервів, а виходить, і виконання своїх зобов'язань. Збільшення ставки оподаткування валового доходу страхових компаній, ініційованого Кабінетом Міністрів. Справа в тому, що настільки більша ставка оподаткування повністю зосереджена на фіскальній меті й не враховує ціну такого надмірного тягаря для страхових організацій й економіки країни в цілому. Зазначена зміна системи оподаткування є економічно необгрунтованою, та приведе до дестабілізації ринку класичного страхування, а також до підвищення цін у багатьох важливих сферах народного господарства. Збільшення ж ставки податку для таких компаній приведе до відрахування в державний бюджет значної частини оборотних коштів й, як наслідок, - до зниження платоспроможності страховиків, що загрожує невиконанням зобов'язань перед страхувальниками й зниженням конкурентноздатності. Це змусить такі страхові організації покинути ринок. Страхові компанії будуть змушені перенести податковий тягар на клієнтів, що приведе до подорожчання страхових послуг. Ріст ставки оподаткування до 25% збільшить собівартість страхового поліса до невиправданих сум.

Рішення проблеми оподаткування страховиків повинне бути взаємовигідним для ринку, суспільства й держави.

Висновки. Отже, змішана система оподаткування прибутку й валових доходів страховика як авансових поквартальних платежів із правом звіту по податку на прибуток від страхової діяльності за результатами року є найвигіднішим варіантом оподаткування страхової діяльності, дасть можливість зберегти існуючу тенденцію росту надходжень по податку на доходи (прибуток) страховиків у бюджет, істотно скоротить обсяги податкової оптимізації, дасть поштовх для розвитку класичного страхування, що є постачальником інвестиційних ресурсів на потребі розвитку економіки.

Список використаної літератури

1. Концепція розвитку страхового ринку України до 2010 року: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2005 року № 369-р.
2. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 22.05.1997р. N 283/97-ВР(із змінами і доповненнями).
3. Закон України "Про страхування" від 7 березня 1996 року N 85/96-ВР (із змінами і доповненнями).
4. <http://www.forinsurer.com.ua>
5. <http://www.stat.go.ua>

УДК 368.91 (477)

СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

О. В. Марценюк-Розарьонова, асистент

Б. В. Сивак, студ.

Вінницький національний аграрний університет

The article highlights the economic substance of life insurance and characteristics of this type of insurance. We consider the functions of life insurance and its main tasks in conditions of market economy.

В статье освещаются экономическое содержание страхования жизни и особенности осуществления этого вида страхования. Рассматриваются функции страхования жизни, а также его основные задачи в условиях рыночной экономики.

Вступ. Страхування життя відіграє важливу роль у забезпеченні соціальної стабільності. З одного боку воно зменшує негативні наслідки таких соціальних ризиків, як втрата доходу внаслідок втрати працездатності особи або смерті годувальника сім'ї, а також забезпечує кошти на пенсію та реалізацію планів у майбутньому. З іншого, страхові фонди, нагромаджені компаніями зі страхування життя є потужним джерелом інвестицій в економіку України.